

In memoriam
Kari S. Tikka
1944–2006

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS
SUOMEN LAKIMIESLIITTO
HELSINGIN YLIOPISTON OIKEUSTIETEELLINEN
TIEDEKUNTA
HELSINKI

Toimituskunta / Editorial Board

Edward Andersson

Kai Kalima

Timo Viherkenttä

Pekka Vihervuori

Tilausosoite / Orders

Suomalainen Lakimiesyhdistys / Finnish Lawyers' Association

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki, Finland

tel. +358 (0)9 6120 300

fax + 358 (0)9 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

© Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

Kannen ja taiton suunnittelu: Heikki Kalliomaa

Kari S. Tikan valokuva s. V Jakke Nikkarinen

Taitto: Keski-Suomen Painotuote Oy

ISSN 0356-7222

ISBN 978-951-855-266-9

Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2007

Hannele Ranta-Lassila

Konserniverotuksen haasteita

Johdanto

Konserni on ylivoimaisesti tärkein liiketoiminnan organisoimismuoto, kun tärkeyttä arvioidaan toiminnan volyymia kuvaavilla mittareilla kuten liikevaih dolla. Suuryritykset toimivat lähes poikkeuksetta konsernimuodossa, eikä konsernirakenne ole harvinainen pk-yrityksissäkään.

Konserni koostuu useammasta juridisesti itsenäisestä yhtiöstä, jotka kuitenkin muodostavat yhden taloudellisen ja organisatorisen kokonaisuuden ja joita ohjataan yhteisin periaattein. Konsernin taloudellista menestystä arvioidaan ensi sijassa kokonaisuutena eikä yksittäisten yhtiöiden tasolla.

Yleensä konsernirakenne valitaan tai muodostuu muista kuin verotuksellisista syistä. Näitä voivat olla esimerkiksi liiketoimintaan liittyvät riskit, liiketoimintavastuiden selkeämpi määrittely, kansalliset ja alueelliset erot kansainvälisessä toiminnassa tai lainsäädännöstä johtuvat syyt.

Verotuksen kannalta keskeistä on, aiheutuuko konsernirakenteesta joitakin veroetuja tai -haittoja verrattuna siihen, että toimintaa harjoitettaisiin yhtenä yhtiönä. Konserniin kuuluvien itsenäisten yhtiöiden tuloksenmuodostus on joskus epätasaista. Yksi yhtiö voi tuottaa voittoa samaan aikaan kun toinen on tappiollinen. Konsernin kannalta tärkeä kysymys onkin, verotetaanko kutakin yhtiötä täysin erillisenä vai onko tulosten yhdistäminen ainakin jossakin laajuudessa mahdollista. Konsernitilinpäätöksessä kirjanpidolliset tulokset joka tapauksessa yhdistetään. Jos tuloksentasaus on mahdollista myös verotuksessa, päästään lähemmäksi sitä, että vero maksetaan vain konsernin todellisesta tuloksesta.

Kansainvälisten konsernien erityisenä verohaasteena on se, että eri valtioissa olevien konserniyhtiöiden välinen tuloksentasaus on mahdollista vain poikkeustapauksissa. On huomattava, että eurooppayhtiö ei sinänsä ratkaise valtion rajat ylittävän tuloksentasauksen ongelmaa, sillä eurooppayhtiöön sovelletaan, kuten muihinkin yrityksiin, kansallista verolainsäädäntöä ja verosopimuksia.

Tuloksentasausmahdollisuuden ohella muita konserniverotuksen tärkeitä alueita ovat konserniyhtiöiden välisten omaisuusluovutusten verotus, tytäryhtiön emoyhtiölle jakamien osinkojen verotus sekä väliyhteisölainsäädäntö.

Seuraavassa tarkastellaan ensin lyhyesti sitä, miten konserniverotus on Suomessa järjestetty. Sen jälkeen pohditaan konserniverotuksen kehittämistarpeita ja -näkömiä.

Konserniverotus Suomessa

Suomessa konsernin sisäinen tuloksentasaus on järjestetty *konserniavustuksella*. Tuloksentasaus tapahtuu siten, että voitollinen yhtiö antaa konserniavustuksen tappiolliselle yhtiölle ja vähentää avustuksen verotuksessaan. Vastaavasti avustus luetaan saajayhtiön veronalaiseksi tuloksi. Avustus voidaan antaa myös voitolliselle konserniyhtiölle, mikä mahdollistaa nopeasti jakokelpoisten varojen siirron tytäryhtiöistä emoyhtiöön ja helpottaa siten emoyhtiön osingonjakoa omille osakkeenomistajilleen. Konserniavustuslain mukaan avustus on mahdollinen vain kotimaisten konserniyhtiöiden kesken.

Konserniavustuslaissa on varsin tarkat edellytykset konserniavustuksen vähennyskelpoisuudelle. Tärkeimmät niistä liittyvät avustuksen antajan ja saajan väliseen konsernisuhteeseen. Emoyhtiön on omistettava vähintään 90 prosenttia tytäryhtiön osakepääomasta. Konsernisuhte voi syntyä myös välillisen omistuksen kautta, joten tytäryhtiöt useammassa polvessa luetaan samaan konserniin. Laki sisältää myös toimialarajoituksia, joiden mukaan avustuksen antaja tai saaja ei voi olla elinkeinoverolaissa (EVL) tarkoitettu talletuspankki eikä luotto-, vakuutus- tai eläkelaitos.

Konserniavustumahdollisuus ulottuu vain elinkeinotuloon. Kun kysymys on tuloverolain (TVL) (tai maatilatalouden tuloverolain [MVL]) mukaan verotettavasta toiminnasta, konserniyhtiöiden välinen tuloksentasaus ei ole mahdollinen.

Yksi vähennyskelpoisuuden edellytys on, että avustuksen antaja suorittaa avustuksen saajalle. Tämä tarkoittaa varojensiirtoa yhtiöiden välillä. Konserniavustus ei siten ole pelkkä verotettavan tulon laskentaan liittyvä erä. Lisäksi avustus on kirjanpitosidonnainen, ja se kirjataan tulosvaikutteisesti sekä antajan että saajan kirjanpitoon.

Toinen konserniverotuksen keskeinen kohta on, miten verotetaan *konserniyhtiöiden välisiä omaisuusluovutuksia*. Konsernitilinpäätöksessä konsernin sisäisten liiketoimien vaikutus joka tapauksessa eliminoidaan, joten mahdollinen voitto tai tappio ei vaikuta konsernin kirjanpidolliseen tulokseen. Kysymys onkin siitä, realisoiko luovutus verotukseen vaikuttavan voiton tai tappion. Konserniavustus tai muukaan tuloksentasausjärjestelmä ei ratkaise sisäisiin luovutuksiin liittyvää kysymystä, koska se ei estä tulon realisoitumista, vaikka mahdollistaakin realisoituneen tulon siirtämisen yhtiöiden välillä. Välitöntä veroseuraamusta ei siten voida konserniavustuksella torjua, jos konsernissa ei ole tappiollista yhtiötä.

Suomessa ei ole konsernin sisäisiä omaisuusluovutuksia koskevaa erityissäätelyä, joten konsernin sisäisiä luovutuksia käsitellään samalla tavalla kuin ulkopuoliselle tapahtuvia luovutuksia ja niissä realisoituu verotukseen vaikuttava voitto tai tappio. Osakeluovutukset ovat kuitenkin EVL 6b §:ssä säädettyissä tapauksissa mahdollisia ilman välittömiä verovaikutuksia. EVL 6b §, jonka mukaan käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoitot ovat verovapaita ja luovutus tappiot vähennyskelvottomia, soveltuu sekä ulkopuoliselle tapahtuviin että konserniyhtiöiden välisiin luovutuksiin. EVL 6b § mahdollistaa siten esimerkiksi tytäryhtiön osakekannan luovutuksen konserniyhtiöltä toiselle ilman, että luovutuksesta syntyy verotukseen vaikuttavaa voittoa tai tappiota.

Konsernin sisäisiin luovutuksiin liittyy myös vuoden 2007 alusta voimaan tullut uusi verotusmenettelylain (VML) 31 §. Siinä säädetään siirtohinnoitteluoikaisusta tilanteessa, jossa etu yhteydessä toisiinsa olevien osapuolten välisissä liiketoimissa ei ole noudatettu markkinaehtoperiaatetta. Nähtäväksi jää, tuoko säännös käytännössä uusia vaatimuksia konserniyhtiöiden välisten omaisuusluovutusten hinnoittelulle kotimaisissa tilanteissa. Jos näin käy, konsernin sisäisiä transaktioita koskevan erityissääntelyn puute korostuu.

Osakeluovutuksia koskevan EVL 6b §:n kanssa samanaikaisesti sisällytettiin EVL 16 §:ään uusi 7 momentti. Siinä säädetään konsernituen vähennyskelvottomuudesta, ja säännöksen tarkoituksena on estää järjestelyt, joilla osakeluovutuksesta syntynyt vähennyskelvoton luovutus tappio pyritäisiin muuntamaan vähennyskelpoiseksi eräksi. EVL 16 §:n 7 kohdan mukaan emoyhtiön tytäryhtiöltään olevien muiden saamisten kuin myyntisaamisten menetykset ja arvonalenemiset, yhtiölle annettu konsernituki sekä muut vastaavat osakeyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettut menot ovat vähennyskelvottomia.

Osinkoverotus on tärkeä osa konserniverojärjestelmää. Suomessa emoyhtiön tytäryhtiöiltä saamat osingot ovat pääsääntöisesti verovapaita EVL 6a §:n mukaisesti. Aikaisemmin osinkoverotuksessa oli käytössä yhtiöveron hyvitysjärjestelmä, jossa osingot olivat veronalaista tuloa, mutta niihin liittyvä yhtiöveron hyvitys kattoi osingosta menevän veron. Konsernin näkökulmasta yksi ero nykyisen ja aiemman osinkoverojärjestelmän välillä on se, että emoyhtiölle ei voida enää osingonjaolla siirtää veronalaista tuloa esimerkiksi emoyhtiön tappioiden kattamiseksi.

Väliyhteisölainsäädäntö koskee kansainvälisten konsernien verotusta, ja sillä pyritään estämään yritysten tulon siirtäminen matalan verorasituksen maihin. Siksi eräissä tilanteissa emoyhtiön tuloon luetaan myös sen omistaman tytäryhtiön tulo, eli kysymys on yhtiöiden tahdon vastaisesta, pakollisesta tulosten yhdistämisestä verotuksessa.

Konserniverotuksen kehittämistarpeista

Konserniavustuslaki

Laki konserniavustuksesta säädettiin vuonna 1986, ja se ollut voimassa 20 vuotta. On selvä, että yritysten toimintaympäristö, toimintatavat ja yritysrakenteet ovat tuona aikana muuttuneet paljon. Konserniavustuslakia ei ole kuitenkaan päivitetty säätämisensä jälkeen. Ainoa todellinen muutos on ollut se, että vuodesta 1989 alkaen laki ulotettiin myös kunnallisverotukseen, kun se sitä ennen oli koskenut vain valtionverotusta.

Yksi lain epäkohta on, että talletuspankit sekä luotto-, vakuutus- ja eläkelaitokset on suljettu konserniavustusmahdollisuuden ulkopuolelle. Hyviä perusteluja sille, miksi nämä toimialat pitäisi edelleen pitää konserniavustuksen ulkopuolella, ei ole. Toimialarajoitus tulisikin poistaa konserniavustuslaista. Tätä esitti myös valtiovarainministeriön asettama Tuloverotuksen kehittämistyöryhmä vuonna 2002.¹

¹ Tuloverotuksen kehittämistyöryhmän muistio Kilpailukykyiseen verotukseen, VM 12/2002, s. 163.

Voidaan myös kysyä, miksi konserniavustus ei koske TVL:n mukaan verotettavia yhtiöitä. Yhtä hyvin esimerkiksi merkittävää kiinteistöjen vuokraustoimintaa harjoittavat konsernit tarvitsisivat tuloksentasausmahdollisuuden kuin pienet EVL-toimintaa harjoittavat konsernit.

Näitä kotimaisia muutostarpeita ei ole otettu huomioon, ja on epätodennäköistä, että korjauksia konserniavustuslakiin tehtäisiin enää jatkossakaan. Keväällä 2006 muistionsa jättänyt Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005 nimittäin ehdotti nykyisen konserniavustusjärjestelmän korvaamista toisentyyppisellä järjestelmällä. Työryhmän mukaan tavoitteena tulisi olla pelkästään verotuksen tuloksenlaskentaa koskeva järjestelmä, joka täyttää myös EY-oikeuden vaatimukset ja turvaa tarvittavassa määrin Suomen veropohjaa. Perusteluina työryhmä viittaa myös IFRS-normistoon, joka ei tunne konserniavustuksen tyyppistä erää. Työryhmä nostaa esille myös oikeustieteellisessä kirjallisuudessa esitetyt yhtiöoikeudelliset pulmat. Uudistamisen lähtökohdaksi työryhmä esittää kansainvälisesti käytössä olevia konserniverotusmalleja ilman nykyistä vaatimusta varojensiirrosta tai kirjanpidon kulu- ja tuottokirjauksista.²

Konserniavustuksen kansainvälinen ulottuvuus

Konserniavustuksen suurimmat muutostarpeet liittyvät sen kansainväliseen ulottuvuuteen, ja tähän Yritysverotuksen kehittämistyöryhmäkin viittaa ehdotuksessaan EY-oikeuden vaatimukset täyttävästä ja verotulot turvaavasta järjestelmästä.

Konserniavustuslain 3 §:ssä on konserniyhtiöitä koskeva kotimaisuusvaatimus. Siksi avustus on lähtökohtaisesti mahdollinen vain kotimaisten yhtiöiden välillä. Tämä on merkittävä puute kansainvälisissä konserneissa, joihin kuuluu myös ulkomaisia yhtiöitä. Toisaalta avustuksen salliminen vain kotimaisten yhtiöiden kesken on ymmärrettävää Suomen veropohjan turvaamisen näkökulmasta.

Konserniavustuksen kansainvälinen ulottuvuus tulee esille ensiksikin siinä, voiko suomalaisten, avustuksen osapuolina olevien yhtiöiden väliseen omistusketjuun kuulua ulkomaisia konserniyhtiöitä (passiivisessa roolissa olevat yhtiöt). Oikeuskäytännössä on hyväksytty ulkomainen yhtiö omistusketjussa. Sen omistus otetaan siis huomioon, kun arvioidaan 90 prosentin vähimmäisomistusvaatimuksen täyttymistä. Ratkaisut perustuivat verosopimusten syrjintäkieltoartikloihin.³ Ruotsin konserniavustusjärjestelmän osalta EY:n tuomioistuin on antanut EY-oikeudellisilla perusteilla samansisältöisen ratkaisun.⁴

Toinen kysymys on, voidaanko ulkomaiselle yhtiölle antaa konserniavustus siten, että se olisi vähennyskelpoinen suomalaisen antajayhtiön verotuksessa. Oikeuskäytännössä ulkomaiselle, rajoitetusti verovelvolliselle yhtiölle annettu avustus on hyväksytty vähennyskelpoiseksi siinä tilanteessa, että saajayhtiöllä oli Suomessa kiinteä toimipaikka, jonka tuloksi avustus

² Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005:n muistio Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus, VM 4/2006 s. 122–124.

³ Ks. esim. KHO 1992 B 509 ja 510 sekä KHO 10.5.2000/864.

⁴ C-200/98, X AB ja Y AB.

luettiin.⁵ Saatu avustus siis verotettiin Suomessa. Toisaalta avustusta ei hyväksytty vähennyskelpoiseksi, vaikka se annettiin kotimaiselle yhtiölle, kun verosopimusmääräysten perusteella saajayhtiötä ei voitu verottaa Suomessa.⁶ Avustus on siis hyväksytty vähennyskelpoiseksi silloin, kun se voidaan lukea saajayhtiön tuloksi Suomessa. Näin toteutuu symmetrinen käsittely: vähennyskelpoista menoa vastaa veronalainen tulo, ja molemmat vaikuttavat Suomen verojärjestelmässä.

Konserniavustuslakiin olisi hyvin voitu tehdä edellä olevat avustuksen kansainvälistä ulottuvuutta koskevat muutokset ilman pelkoa verotulojen menetyksestä. Tuloverotuksen kehittämistyöryhmä esittikin vuonna 2002, että konserniavustuslakiin lisättäisiin säännökset, joiden mukaan verosopimusmaissa asuvien yhtiöiden omistus suomalaisesta yhtiöstä tulee ottaa huomioon vähimmäisomistusosuutta määritettäessä. Samoin työryhmä esitti säännöstä, jonka mukaan ulkomaiselle konserniyhtiölle annetun avustuksen edellytyksenä on, että saajayhtiöllä on Suomessa kiinteä toimipaikka, jonka tulona konserniavustus voidaan verottaa.⁷ Toisin kuin Suomessa, muun muassa Ruotsissa ja Isossa-Britanniassa konserniverojärjestelmät on saatettu ajan tasalle tältä osin.

Suomen konserniavustusjärjestelmä on parhaillaan arvioitavana EY:n tuomioistuimessa, jossa on käsiteltävänä asia C-231/05, Oy AA.⁸ Siinä konserniavustus haluttaisiin antaa englantilaiselle konserniyhtiölle tilanteessa, jossa kaikki muut konserniavustuksen vähennyskelpoisuutta koskevat vaatimukset täyttyisivät lukuun ottamatta saajayhtiön kotimaisuutta. Julkisasiamies antoi ratkaisuehdotuksensa 12.9.2006. Sen mukaan Euroopan yhteisöjen perustamisopimukseen sisältyvät sijoittautumisvapautta tai pääomien vapaata liikkuvuutta koskevat artikkelit eivät ole esteenä Suomen konserniavustuslainsäädännön kaltaiselle lainsäädännölle, jossa konserniavustuksen vähennyskelpoisuuden edellytyksenä on se, että sekä konserniavustuksen antaja että saaja ovat kotimaisia yhteisöjä. Julkisasiamiehen mukaan konserniavustuslain kotimaisuusvaatimukselle oli löydettävissä oikeuttamisperusteita.

EY:n tuomioistuin antoi joulukuussa 2005 merkittävän konserniverotusta koskevan päätöksen C-446/03, Marks & Spencer. Se koskee konsernin sisäistä tuloksentasausta tilanteessa, jossa konserniin kuuluu myös ulkomaisia yhtiöitä. Arvioitavana oli Ison-Britannian konserniverojärjestelmä, jossa tappiollisen konserniyhtiön tappio voidaan siirtää vähennettäväksi voitollisen konserniyhtiön tulosta. Edellytyksenä on, että tappiollisen yhtiön kotipaikka on Isossa-Britanniassa tai sillä on siellä kiinteä toimipaikka. Ulkomaisen tytäryhtiön tappion vähentäminen isobritannialaisen konserniyhtiön tulosta ei ole mahdollista.

EY:n tuomioistuimen ratkaisun mukaan kotimaisuutta koskeva rajoitus oli mahdollinen. Rajoitus ei kuitenkaan voi mennä miten pitkälle tahansa. Jos tappion vähentäminen evätään silloinkin, kun ulkomainen tytäryhtiö on käyttänyt mahdollisuudet vähentää tappio sijainti-

⁵ Ks. KHO 2003:79.

⁶ Ks. KHO 2003:33.

⁷ VM 12/2002 s. 163.

⁸ KHO:n ennakkoratkaisupyyntö KHO 2005:29. Ks. asiasta Oy AA esim. Hannele Liede – Eija Kuivisto: Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus asiassa Oy AA (C-231/05) – konserniverotuksen näkymät EY-oikeuden valossa, Verotus 5/2006, s. 475–485.

valtiossaan (se ei voi enää vähentää sitä itse myöhempien vuosien tulosta), lainsäädäntö on liian rajoittavaa.⁹

Marks & Spencer -tapauksen sekä julkisasiamiehen Oy AA-asiassa antaman ratkaisuehdotuksen perusteella näyttäisi siltä, että jäsenvaltiot – Suomi mukaan lukien – voivat rajoittaa konsernin sisäisen tuloksentasausjärjestelmänsä koskemaan omalla alueellaan verottamiaan konserniyhtiöitä, eikä tuloksentasausmahdollisuutta tarvitse avata valtion rajojen yli kuin poikkeustapauksessa. Poikkeustapaus koskee tilannetta, että konserniyhtiö ei voi vähentää tappiotaan enää asuinvaltiossaan.¹⁰ EY:n tuomioistuimen linja verojärjestelmien muovaamisessa näyttääkin muuttuneen, ja tuomioistuin on valmiimpi ottamaan huomioon jäsenmaiden fiscaaliset intressit.¹¹

Yritysverojärjestelmä on keskeinen tekijä yritysten arvioidessa toimintaympäristöään ja tehdessään liiketoiminnan alueellista sijoittamista koskevia päätöksiä. Siksi konserniverojärjestelmän kilpailukykyyn on syytä kiinnittää huomiota, vaikka välitöntä ja pakottavaa muutostarvetta ei olisikaan. Itävalta on esimerkki eurooppalaisesta valtiosta, joka vuonna 2005 uudisti yritysverojärjestelmänsä yhtenä tarkoituksena houkutella kansainvälisiä konserneja sijoittautumaan alueelleen. Tuolloin konserniverojärjestelmään sisällytettiin rajoitettu, valtion rajat ylittävä tuloksentasausmahdollisuus. Kuten edellä on todettu, myös Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä on esittänyt konserniverotuksen uudistamista, tosin ei niinkään kilpailukyky-näkökohdista vaan ennen kaikkea kirjanpitolainsäädännön muutosten vuoksi. Jäljempänä sivulta 362 alkaen käsitellään konserniverotuksen kehittämisenäkymiä.

Väliyhteisölainsäädäntö

Väliyhteisölain perusteella suomalainen emoyhtiö voi joutua maksamaan veroa myös ulkomaisen tytäryhtiönsä (väliyhteisö) tulosta. Ulkomaisella väliyhteisöllä tarkoitetaan lain 2 §:n mukaan Suomessa yleisesti verovelvollisten määräämisvallassa olevaa yhteisöä, jonka tuloverotuksen tosiasiallinen taso yhteisön asuinvaltiossa on alhaisempi kuin 3/5 Suomessa asuvan yhteisön verotuksen tasosta täällä. Väliyhteisinä ei kuitenkaan pidetä teollista ja muuta siihen verrattavaa tuotantotoimintaa, laivanvarustustoimintaa ja näitä palvelevaa myynti- ja markkinointitoimintaa harjoittavia yhtiöitä. Myös verosopimusvaltioissa asuvat yhteisöt jäävät lain soveltamisalan ulkopuolelle, edellyttäen että niiden verotuksen taso ei olennaisesti eroa

⁹ Ks. Marks & Spencer -ratkaisusta esim. European Taxation 9/2006, joka sisältää useita asiaa koskevia artikkeleita, ja Seppo Penttilä, EY:n tuomioistuimen ratkaisu asiassa Marks & Spencer (C-446/03) – arvioita konserniavustusjärjestelmän kannalta, Verotus 1/2006, s. 4–13.

¹⁰ Ks. tämän kaltaisesta tilanteesta KVL 62/2006 (ei lainvoim.), jossa konserniavustus evättiin. Ratkaisun perusteissa todetaan mm. seuraavaa: ”EY-oikeuden selvät, täsmälliset ja ehdottomat normit ovat välittömästi sovellettavaa oikeutta ja jäsenvaltioiden viranomaisten on jätettävä soveltamatta sellaisia sisäisen lainsäädännön säännöksiä, jotka ovat tällaisten normien vastaisia. Konserniavustuksesta verotuksessa annetun lain säännösten ei katsottu olevan edellä tarkoitetulla tavalla ristiriidassa EY-oikeuden kanssa eikä tämän lain säännöksiä siten tullut jättää soveltamatta A Oy:n antamaan konserniavustukseen.”

¹¹ Ks. EY:n tuomioistuimen muuttuneesta linjasta Lari Hintsanen: Kansainvälisen verotuksen ajankohtaiset kysymykset, Keskuskauppakamarin Suuri Veropäivä 2006, s. 1–4.

Suomen verotuksen tasosta eikä yhteisö ole saanut nauttia erityisestä veronhuojennuslainsäädännöstä.

EY:n tuomioistuin antoi väliyhteisölainsäädännön kannalta tärkeän päätöksen 12.9.2006 asiassa C-196/04, Cadbury Schweppes. Cadbury Schweppes -konserniin kuului muun muassa kaksi irlantilaista rahoitusyhtiötä, joihin oli sovellettu 10 prosentin verokantaa. Yhtiöitä pidettiin väliyhteisinä Ison-Britannian lainsäädännön mukaan. Tapauksessa ei kiistetty sitä, että tytäryhtiöt oli perustettu Irlantiin verotuksellisista syistä.

Tuomioistuin tarkasteli väliyhteisölainsäädäntöä sijoittautumisvapauden kannalta. Väliyhteisölain soveltaminen vain sillä perusteella, että tytäryhteisö on perustettu alhaisen verorasituksen jäsenvaltioon, rajoittaa sijoittautumisvapautta. Rajoittamiselle voi kuitenkin olla oikeuttamisperuste. Tällaisena tuomioistuin piti veron kiertämisen estämistä ja katsoi, että väliyhteisölainsäädäntö on mahdollinen, jos sen tavoitteena on puuttua täysin keinotekoisiiin järjestelyihin, joilla pyritään kiertämään kansallista lainsäädäntöä. Verovelvolliselle on annettava mahdollisuus esittää, että kysymyksessä ei ole keinotekoinen järjestely vaan että yhtiöllä on aitoa toimintaa matalan verorasituksen valtiossa.¹²

Kun Suomen väliyhteisölakia arvioidaan Cadbury Schweppes -tapauksen valossa, voidaan havaita, että lain soveltamisala on nykyisellään liian laaja. Lakia voidaan soveltaa aitoon taloudelliseen toimintaan, muun muassa kauppaan ja palveluihin. Väliyhteisölain muutostarpeet ovat siis ilmeiset.¹³

Konserniverotuksen kehittämisenäkymiä

Eri konserniveromalleja

Yleensä yritysverolainsäädäntö sisältää mekanismin, jolla eri konserniyhtiöiden väliset voitot ja tappiot voidaan tasata.¹⁴ Tapa, jolla konserniyhtiöiden välinen tuloksentasaus on järjestetty, poikkeaa toisistaan eri maissa. Yksi tapa luokitella konserniverojärjestelmät on seuraava:¹⁵

- 1) Saksalainen Organschaft, jossa tytäryhtiöitä käsitellään ikään kuin emoyhtiön osina. Niiden voitot ja tappiot ovat osa emoyhtiön tulosta, eivätkä konsernin sisäiset omaisuusluovutukset realisoi verotuksessa voittoa tai tappiota.
- 2) Pohjoismainen konserniavustus, jossa tuloa siirretään konserniyhtiöstä toiseen ja jonka edellytyksenä on avustusta vastaava varojensiirto antajayhtiöstä saajayhtiöön.
- 3) Konsernihuojennus, jossa tappio voidaan siirtää konserniyhtiöstä toiseen.

¹² Ks. ratkaisusta C-196/04 esim. Hannele Liede – Eija Kuivisto: Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ajankohtaista yritysverotukseen liittyvää oikeuskäytäntöä, Tilintarkastus 6/2006, s. 90–93 ja Hintsanen s. 6–8.

¹³ Ks. ratkaisun C-196/04 vaikutuksista väliyhteisölainsäädäntöön yleisesti Gerard T. K. Meussen: Cadbury Schweppes: The ECJ Significantly Limits the Application of CFC Rules in the Member States, European Taxation 1/2007, s. 16–18.

¹⁴ Kaikissa valtioissa ei kuitenkaan ole konserniyhtiöiden välistä tuloksentasausmahdollisuutta. Euroopassa sellainen puuttuu mm. Belgiasta ja Viirasta.

¹⁵ Yoshihiro Masui: Group Taxation, General Report, Cahiers de droit fiscal international, Volume 89b, IFA 2004, s. 29–31.

- 4) Yhteisverotus, jossa eri konserniyhtiöiden tulokset yhdistetään. Useimmissa yhteisverotusmalleissa kunkin konserniyhtiön tulos lasketaan erillisenä ja yhtiöiden tulokset yhdistetään sen jälkeen konsernitasolla. Emoyhtiö on verovelvollinen koko konsernin tuloksesta.

Konserniverojärjestelmille on tyypillistä, että ne sallivat vain samassa valtiossa olevien konserniyksiköiden välisen tuloksentasauksen. Näinhän on tilanne myös Suomessa. Kuitenkin neljässä Euroopan unionin jäsenvaltiossa on lainsäädäntö, joka sallii valtion rajat ylittävän tuloksentasauksen. Tanskassa ja Ranskassa sellainen järjestelmä on ollut käytössä jo vuosia. Italian konserniverotusta muutettiin vuonna 2004 ja Itävallan konserniverojärjestelmä uudistettiin kokonaan vuonna 2005.¹⁶ Tällöin siihen otettiin mahdollisuus tasata tulosta myös kotimaisten ja ulkomaisten konserniyksiköiden kesken. Rajat ylittävissä tilanteissa tuloksentasausmahdollisuudet ovat tosin rajoitetummat kuin kotimaisten konserniyksiköiden välisessä tuloksentasauksessa.¹⁷

Tuloksentasausmahdollisuuden ohella toinen konserniverotuksen keskeinen elementti on konserniyhtiöiden välisten omaisuusluovutusten verosääntely. Konsernin sisäiset transaktiot eivät vaikuta konsernin kirjanpidolliseen kokonaistulokseen, vaikka ne vaikuttavatkin yksittäisten konserniyhtiöiden tulokseen. Monissa maissa konsernin sisäisten luovutusten vaikutus eliminoidaan myös verotuksessa esimerkiksi lykkäämällä voiton tuloutuminen tai tappion vähentäminen siihen ajankohtaan, jolloin omaisuus luovutetaan konsernin ulkopuolelle. Konserniyhtiöiden välisiä omaisuusluovutuksia koskeva verosääntely on kuitenkin harvinaisempaa kuin konsernin sisäisen tuloksentasausmahdollisuuden olemassaolo.¹⁸ Kuten edellä on todettu, myöskään Suomessa ei ole konsernin sisäisiä transaktioita koskevaa erityissääntelyä.

Konsernin sisäisten luovutusten verosääntelyä on pohdittu myös EU:n komission asettamassa työryhmässä, joka selvittää yhtenäisen veropohjan järjestelmää. Hanketta käsitellään jäljempänä sivulla 365. Sisäisten luovutusten verovaikutusten eliminointia on pidetty tärkeänä, jotta välttyään myös siirtohinnoitteluongelmilta. Työryhmässä on keskusteltu kolmesta eri mallista. Yksi vaihtoehto on, että sisäiset transaktiot jätetään huomiotta verotettavaa tuloa laskettaessa. Toinen tapa on käyttää sisäisissä luovutuksissa hankintamenoa. Kolmas vaihtoehto on ottaa huomioon sisäiset transaktiot konsernin käyttämin siirtohinnoin ja eliminoida luovutuksesta syntynyt sisäinen voitto tai tappio.¹⁹

¹⁶ Ks. COM(2006) 824, Tax Treatment of Losses in Cross-Border Situations s. 6.

¹⁷ Ks. esim. Seppo Penttilä – Pauli K Mattila – Hannele Ranta-Lassila: Suomen konserniavustusjärjestelmä – EY-oikeuden vaatimukset täyttävä vai ei?, Verotus 4/2005, s. 368–371.

¹⁸ Masui s. 32–33.

¹⁹ An overview of the main issues that emerged at the first meeting of the subgroup on group taxation (SG5 22–23 June 2006), 24.8.2006, s. 4 – http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/company_tax/common_tax_base/index_en.htm.

EU:n komission hankkeet

Valtion rajat ylittävä tappiontasaus

EU:n sisämarkkinoilla on merkittävänä verohaittana pidetty valtion rajat ylittävän tappiontasausmahdollisuuden puuttumista. Komissio antoi direktiiviehdotuksen valtioiden rajat ylittävän tappiontasauksen harmonisoinnista²⁰ jo vuonna 1990. Direktiiviehdotus kattoi toisessa jäsenvaltiossa harjoitettavan toiminnan sen juridisesta muodosta riippumatta, eli se koski sekä kiinteitä toimipaikkoja että tytäryhtiöitä. Asia ei kuitenkaan edennyt, ja komissio veti direktiiviehdotuksen pois joulukuussa 2001.²¹

Asia nousi uudelleen esille komission tiedonannossa vuonna 2001.²² Siinä esitettiin kahdentyyppisiä ratkaisuja yritysten kansainvälistymisen veroesteiden poistamiseksi: kohdennettuja toimia lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä ja kokonaisvaltainen ratkaisu yhtenäisestä veropohjasta pitkällä aikavälillä. Kohdennettuihin toimiin kuului valtion rajat ylittävän tappiontasausjärjestelmän luominen.

Loppuvuonna 2006 komissio antoi tiedonannon tappioiden käsittelystä valtion rajat ylittävissä tilanteissa.²³ Siinä erotellaan tilanteet, joissa on kysymys tappiontasauksesta toisaalta saman yhtiön sisällä (yhtiön toisessa valtiossa olevien kiinteiden toimipaikkojen tappiot) ja toisaalta konserniyhtiöiden välillä (eri valtioissa olevat konserniyhtiöt). Saman yhtiön sisällä tappiontasaus toteutuu automaattisesti kotimaisessa tilanteessa ja valtaosassa jäsenvaltioita myös rajat ylittävissä tilanteissa. Niitä jäsenvaltioita, joissa kiinteiden toimipaikkojen tappioita ei oteta huomioon rajat ylittävissä tilanteissa, komissio kehotti muuttamaan lainsäädäntöään. On huomattava, että Suomessa yhtiön sisällä tappiontasaus ei toteudu edes kotimaisessa tilanteessa, jos yhtiöllä on useampia tulolähteitä.

Myös erillisten konserniyhtiöiden välinen tappiontasaus toteutuu suurimmassa osassa jäsenvaltioita kotimaisissa tilanteissa. Sitä vastoin rajat ylittävissä tilanteissa se on mahdollista vain poikkeuksellisesti. Komissio kehotti kaikkia jäsenvaltioita ottamaan käyttöön ja ylläpitämään valtion sisäisen tuloksentasausjärjestelmän. Lisäksi se korosti valtion rajat ylittävän tappiontasausjärjestelmän tarvetta ja esitti kolme erilaista mallia tappiontasauksen toteuttamiseksi. Järjestelmät eroavat toisistaan lähinnä sen suhteen, miten tappiota tuottaneen yhtiön myöhempi voitto otetaan huomioon.²⁴

²⁰ COM(1990) 595, Proposal for a Council Directive concerning arrangements for the taking into account by enterprises of the losses of their permanent establishments and subsidiaries situated in other Member States.

²¹ Ks. direktiiviehdotuksesta esim. L.A. Denys, Previous EU Proposals for Cross-Border Loss Relief, European Taxation 9/2006 s. 445.

²² KOM(2001) 582 Kohti sisämarkkinoita, joilla ei ole veroesteitä. Strategia yhtenäistetyn veropohjan luomiseksi yritysten EU:n laajuista toimintaa varten.

²³ COM(2006) 824.

²⁴ Ks. COM(2006) 824 s. 8–10.

Yhtenäisen veropohjan järjestelmä

Euroopassa yhtenä ratkaisuna eri valtioissa olevien konserniyhtiöiden väliseen tuloksentasaukseen on nähty yhtenäisen veropohjan järjestelmä (common consolidated corporate tax base, CCCTB). Sitä on valmisteltu vuodesta 2001 lähtien.²⁵ Vuonna 2004 valmistelua varten asetettiin työryhmä. Sen avuksi on myöhemmin perustettu alatyöryhmiä eräitä asiakokonaisuuksia varten. Tämän aiheen kannalta mielenkiintoisin on konserniverotusta selvittävä alatyöryhmä 5.²⁶

Yhtenäisen veropohjan järjestelmää varten on tarkoitus luoda yksi normisto, jolla useammassa EU:n jäsenvaltiossa toimiva konserni laskisi verotettavan tulonsa. Konsernien kannalta olennaista on, että normisto sisältäisi myös tuloksentasausmahdollisuuden eri valtioissa toimivien konserniyksiköiden kesken. Kun konsernin verotettava tulo olisi saatu laskettua, se jaettaisiin konsernin toimintavaltioiden kesken ja kukin valtio soveltaisi omaan osuuteensa omaa yhteisöverokantaansa.

Konserniverotusta selvittävä alatyöryhmä on käsitellyt ja joutuu pohtimaan konserniverotuksen peruskysymyksiä. Näitä ovat esimerkiksi konsernimääritelmä, tuloksentasausjärjestelmä sekä konsernin sisäisten liiketapahtumien eliminointi. Tarpeen on myös selvittää, onko verotukselliseen konserniin pakko sisällyttää kaikki ehdot täyttävät yhtiöt vai voidaanko mukaan tulevat yhtiöt valita. Myös yksittäisen yhtiön ennen konserniin liittymistä syntyneiden tappioiden kohtelu sekä konsernista pois siirtyminen kaipaavat omat säännöksensä.

Mielenkiintoinen on myös kysymys, miten konsernin verotettava tulo jaettaisiin valtioiden kesken. Kysymys on valtioiden välisestä verotulokilpailusta, ja päätös jakoperusteesta tulee olemaan vaikea. Toisaalta jakoperusteella on suuri merkitys myös yrityksille. Verokannat vaihtelevat maittain, ja verotettavan tulon jakautuminen eri valtioiden kesken vaikuttaa suoraan konsernin kokonaisverorasitukseen.

Komission aikataulutavoitteena on, että lainsäädäntötoimiin päästäisiin vuonna 2008.

Kotivaltioverotus

Kotivaltioverotus (home state taxation, HST) on toinen ratkaisuvaihtoehto kansainvälisten konsernien sisäiseen tuloksentasaukseen, jonka komissio vuonna 2001 esitti verotusta koskevassa tiedonannossaan. Se eroaa yhtenäisen veropohjan järjestelmästä ennen kaikkea siinä, että konsernin verotettava tulo laskettaisiin emoyhtiön kotivaltion verolainsäädäntöä soveltaen. Konserniyhtiöiden välinen tuloksentasaus olisi mahdollinen, ja se toteutettaisiin soveltaen emoyhtiön kotivaltion konserniverotusta.

²⁵ Yhtenäisen veropohjan järjestelmä on yhtenä tavoitteena komission tiedonannossa KOM(2001) 582. Tuon jälkeen tavoite on uudistettu mm. tiedonannoissa KOM(2003) 726 ja KOM(2006) 157.

²⁶ Työryhmän ja alatyöryhmien muistiot ovat luettavissa osoitteessa http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/company_tax/common_tax_base/index_en.htm.

Komission mukaan kotivaltioverotus voisi olla kokeilu, johon pienet ja keskisuuret yritykset voisivat osallistua. Hanke ei ole kuitenkaan edennyt, sillä toistaiseksi yksikään valtio tai yritys ei ole ollut kiinnostunut tulemaan mukaan kokeiluun.²⁷

Lopuksi

Konserniverotuksen suurin haaste tällä hetkellä on sen kansainvälinen ulottuvuus. Yritysten toiminta on laajasti kansainvälistä ja niillä on yhtiöitä eri valtioissa, joten tarve valtion rajat ylittävään tuloksentasaukseen on ilmeinen. Tämä on selvästi tärkeämpi seikka kuin se, voidaanko tuloksenlaskentaan eri valtioissa soveltaa samoja normeja, mikä on yksi yhtenäisen veropohjan järjestelmän ja kotivaltioverotuksen tavoite. Kansainvälistyneiden yritysten maa-kohtaiset organisaatiot kyllä selviytyvät verotettavan tulon laskennasta.

Komission yhtenäistä veropohjaa koskeva hanke on kunnianhimoinen. Siihen liittyy lukuisia avoimia teknisluonteisia kohtia, poliittista hyväksyntää vailla olevista seikoista puhumatta. Aikataulutavoite lainsäädäntötoimista vuonna 2008 vaikuttaa erittäin haasteelliselta, ja asian valmisteluun voi mennä huomattavasti pidempi aika. Siksi olisi tärkeää, että valtion rajat ylittävän tuloksentasausmahdollisuuden rakentamista ei sidota yhtenäisen veropohjan järjestelmään, vaan sitä vietäisiin itsenäisenä eteenpäin.

Samalla kun pyritään kehittämään kansainvälisempää konserniverotusta, on huomioitava myös kotimaisten konsernien tarpeet. Fiskaaliset syyt voivat vaatia valtion rajat ylittävään konserniverotukseen rajoituksia, jotka eivät ole tarpeen kotimaisessa konsernissa. Ratkaisu, jossa mahdolliset kansainvälisiä konserneja koskevat rajoitukset ulotettaisiin myös kotimaisiin tilanteisiin, voisi johtaa liian suppeaan ja jäykkään kotimaiseen järjestelmään. Rajoitukset lisäävät epäneutraalisuutta yritysraakenteiden välillä, mikä ei ole toivottavaa kehitystä. On huomattava, että niissä eurooppalaisissa valtioissa, joissa on rajat ylittävä konserniyhtiöiden tuloksentasausmahdollisuus, se poikkeaa kotimaisiin yrityksiin sovellettavasta tuloksentasausjärjestelmästä. Myöskään eurooppaoikeudelliset periaatteet eivät näytä asettavan vaatimusta, että kotimaisen ja valtion rajat ylittävän konserniverojärjestelmän tulisi olla samanlaiset.

* * *

Challenges of corporate group taxation

The most important issue in group taxation is the possibility to offset profits and losses between companies in the same group. In Finland, this possibility has been arranged by way of the group contribution. In this arrangement, a profitable company gives a group contribution

²⁷ Ks. tarkemmin kotivaltioverotuksesta ja hankkeen vaiheista http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/company_tax/home_state_taxation/index_en.htm sekä Luca Cerioni: Commission Communication and General Developments regarding Home State Taxation, European Taxation 8/2006, s. 375–382 ja Gerard T. K. Meussen: Recent EU Developments in Relation to the Marks & Spencer Case, European Taxation 9/2006, s. 450–451.

to an affiliated, loss-making company and makes a tax deduction to the same amount. For the receiving company, group contribution counts as taxable revenue.

The Act on Group Contributions was enacted in 1986, that is, it has been in existence for 20 years. A working group looking into corporate taxation has proposed in its 2006 report that the system of group contributions be replaced with a different system.

The most pressure for a change in the system of group contributions comes from its international dimension. By and large, a group contribution is possible only between domestic companies, which is a significant shortcoming for international corporate groups. In the case-law, however, a group contribution to a foreign company has been allowed as tax-deductible in the event that the recipient company has had permanent establishment in Finland, so that the group contribution can have been counted as taxable income for that permanent establishment.

The legitimacy of the Finnish group contribution system has recently been brought before the European Court of Justice (case C-231/05, *Oy AA*). That case pertains to the provision of a group contribution to an British company in the same corporate group. According to the opinion of the Advocate General, the Treaty provisions on the freedom of establishment or on the free movement of capital do not preclude the possibility of making the tax-deductibility of a group contribution dependent on both companies being domestic to the same country.

According to an earlier ruling by the ECJ in case C-446/03, *Marks & Spencer*, and to the opinion of the AG in case *Oy AA*, it would appear that the Member States may legally restrict the offsetting of intra-group profits and losses only to domestic companies and that the right to consolidate results across borders need be granted only in exceptional situations. It is an entirely different concern that a broader concept of group taxation may be justified in view of the competitiveness of the national tax system.

In most countries, the system of corporate taxation includes a mechanism for the offsetting of profits and losses among companies in the same corporate group. As noted, this chance is normally available only for companies domestic to the same country. However, four EU Member States allow cross-border offsetting of profits and losses, albeit to a more restricted degree than among companies in the same country.

The greatest challenge of group taxation today is therefore its international dimension. In 2006, the European Commission issued a communication on the tax treatment of losses in cross-border situations. One possible solution has been the introduction of a Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB), which would include a cross-border mechanism for corporate groups to offset profits and losses.

The CCCTB is an ambitious project indeed. Even though it has been in progress for several years, many gaps still remain to be plugged. The proposed schedule of legislative action being taken in 2008 appears to be overly optimistic, as the planning process may take a considerably longer time yet. For this reason it would be important that the construction of a mechanism for cross-border offsetting of profits and losses not be tied up with the CCCTB project, but that it be pursued as a separate endeavour.

While we aim for the development of a more international system of group taxation, also the needs of domestic groups should be kept in mind. There may be fiscal reasons to introduce certain restrictions in cross-border group taxation that are not needed in domestic groups. It would seem, as well, that the principles of European law do not require that the domestic and cross-border systems of offsetting profits and losses be the same.

Hannele Ranta-Lassila

Acting Professor, University of Helsinki